

2. Гришук О. В. Людська гідність у праві: філософські проблеми. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2007. 428 с.
3. Остапеч І. Сутність і механізм реалізації свободи в соціально-філософській концепції Ж.-Ж. Руссо. *Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії*. 2014. Вип. 5. С. 16–24.
4. Руссо Ж.-Ж. О причинах неравенства. *Антология мировой философии* : в 4 т. Москва : Мысль, 1970. Т. 2. С. 560–567.
5. Руссо Ж.-Ж. Эмиль, или О воспитании. *Педагогические сочинения* : в 2 т. / под ред. Г. Н. Джибладзе; сост. А. Н. Джурицкий. Москва : Педагогика, 1981. Т. 1. 656 с.

The article deals with the gender approach to cultivating dignity within the social-ethical conception of the prominent French Enlightenment philosopher Jean-Jacques Rousseau. Methodologically the gender differentiation in his system of education is based on the principles of ethical rationalism, utilitarianism, deism, and sentimentalism. Men and women are not and cannot be organized equally. Neither their characters, nor temperaments and duties can be equal, since it would contradict the laws of nature. Rational upbringing has to consider sex differences, but the principles and conditions of such upbringing should be common. A man and a woman are created for each other, depend on each other, need mutual recognition of each other's dignity and value for the other. The best award for men and women for their worthy feelings and behaviour is the mutual respect, harmonic relationship, and the happy family.

Keywords: human being, dignity, social-ethical conception, family, gender approach, upbringing, freedom, love, happiness, law of nature.

УДК 111.1: 101.9 “Вітгенштайн”

Тарас Матвійчук

ОСОБЛИВОСТІ ОНТОЛОГІЇ ЛЮДВІГА ВІТГЕНШТАЙНА

У статті проаналізовано основні положення онтології, що була представлена Людвігом Вітгенштайном у “Логіко-філософському трактаті”. Визначено вихідні методологічні принципи, що зумовили особливості онтології Людвіга Вітгенштайна.

Ключові слова: світ, факти, мова, реальність, логічна форма, стан справ.

Під впливом фундаментальних відкриттів у науці та філософії, які відбулися на початку двадцятого століття, класичні уявлення та підходи до розуміння реальності зазнавали суттєвих змін. У філософії проходив процес переосмислення своїх завдань та методів для їхнього розв'язання. Особливої актуальності набула проблема співвідношення науки і філософії, перерозподіл їхніх предметних сфер та переосмислення методологічних принципів.

Людвіг Вітгенштайн у “Логіко-філософському трактаті” висловив низку оригінальних ідей, що стали теоретичною основою для кількох наступних філософських течій. Метою даної статті є артикулювати та проаналізувати особливості онтології, представленої Л. Вітгенштайном в ранній період його творчості. Актуальність теми обґрунтовується двома аргументами: по-перше це постійне зацікавлення з боку істориків філософії, яке зумовлене потребою надати більш вичерпну та детальну інтерпретацію філософським поглядам Л. Вітгенштайна. Такий інтерес пов'язаний зі складністю та неоднозначністю висловлених ним ідей, і як результат, з різноманітністю їх майбутніх інтерпретацій. На сьогодні існують різні традиції прочитання та розуміння філософії Л. Вітгенштайна [13, с. 23]. Крім того не зникає загальний теоретичний та практичний інтерес до його ідей. Л. Вітгенштайн за допомогою логічної аналітики сконструював оригінальну онтологію. Окреслення меж та інструментів пізнаваності світу, співвідношення реальності та мови, розуміння природи логічних законів – ці та інші проблеми, досліджувані Л. Вітгенштайном, знаходять свою актуалізацію в рамках сучасної логіки, когнітивістики, математики, лінгвістики та багатьох інших дисциплін.

Проблематика онтології “Логіко-філософського трактату” розглядалася різними науковцями. Зокрема такими як: А. Грязнов, А. Синиця, В. Лекторский, В. Уровцев, Г. Балута, Г. Бергман, Г. Х. фон Врігт, Є. Смирнова, М. Козлова, Р. Рортрі, Р. Сушко,

Ф. Вайсман та багатьма іншими. Та, як правило, актуалізувалась одна зі сторін, а не вся проблема в цілісності. Тому завданням цієї статті буде: 1) узагальнити ті результати фрагментарних досліджень, які проводилися раніше; 2) визначити особливості онтології, запропонованої у “Логіко-філософському трактаті”. Зважаючи на багатоаспектність та масштабність проблеми, не будемо зупинятися на детальній аргументації кожної тези, а спробуємо подати загальний огляд і зацентувати увагу на принципових положеннях. Також необхідно вказати, що в статті ми свідомо не стали аналізувати так звану проблему “містичного”, або за Л. Вітгенштайном “того, що може бути показане, але не може бути сказане у мові”, так як вона вимагає дещо іншого ракурсу та акцентів дослідження. Проте, як зауважує А. Аксенова: “Людвіг Вітгенштайн також поставив цю проблему, як проблему онтології” [2, с. 153].

Базовою працею раннього періоду творчості Л. Вітгенштайна є “Логіко-філософський трактат”. Книга, яка значною мірою вплинула на подальший хід розвитку світової філософії. Ця праця складається із семи основних висловлювань-афоризмів, де всі, окрім останнього, піддаються подальшій логічній аргументації. Перші два афоризми присвячені саме проблемам онтології, де автор досить стисло, але неоднозначно презентує власну картину світу.

Дослідники творчості Л. Вітгенштайна виокремлюють множину фактів з його біографії, які допоможуть адекватніше зрозуміти висловлені ним ідеї. Важливим для сприйняття його філософських поглядів є той аспект, що Л. Вітгенштайн не був класичним академічним філософом, а особливо це справедливо стосовно періоду написання трактату. З моменту його серйозного зацікавлення проблемами філософії та логіки в 1912 році проходить тільки шість років до моменту завершення роботи над трактатом. Часто цей факт оцінюють як позитивний, як такий, що дозволив Л. Вітгенштайну відсторонено та оригінально поглянути на складні проблеми філософії й запропонувати нові шляхи їх вирішення [3, с. 211]. Проте, з нього випливає й інший наслідок. “Логіко-філософський трактат” вимагає певної інтелектуальної переорієнтації. Методи та поняття, які використовує Л. Вітгенштайн, часто потребують роз’яснення, так як він вживатиме їх не у відповідності з певною існуючою філософською традицією, а у контексті системи “Логіко-філософського трактату”.

Водночас, не потрібно абсолютизувати автономію Л. Вітгенштайна стосовно будь-якої інтелектуальної традиції. Він був австрійцем за походженням і сформувався в культурному контексті континентальної філософії, де значну роль все ще відігравала німецька класична традиція та феноменологія. Звідси універсальність та фундаментальність проблем, які він ставив перед собою. Натомість, методи для розв’язання цих проблем він обрав, більшою мірою, під впливом аналітичної філософії і, в першу чергу, під впливом Б. Рассела, Г. Фреге, Дж. Е. Мура та А. Н. Вайтхеда [14, с. 8]. Як результат, “Логіко-філософський трактат” – праця, яка не піддається однозначному прочитанню в контексті якогось одного напрямку. Неодноразово “Логіко-філософський трактат” намагалися інтерпретувати, наприклад, відносячи його до традиції логічного позитивізму або до ранньої аналітичної філософії. Б. Рассел, виходячи з власних очікувань, вбачав у трактаті продовження своєї з А. Вайтхедом праці “Принципи математики” та спробу конструювання ідеальної логічної мови. Проте, таке розуміння, як зазначив сам Л. Вітгенштайн, було некоректним та неповним.

Л. Вітгенштайн, як і І. Кант, задавався проблемами можливості обґрунтування самого знання. Абсолютна більшість дослідників звертають увагу на те, що картина світу, запропонована у трактаті, була наслідком тієї логіки, яку приймав Л. Вітгенштайн. Не онтологія, як це було ще у Г. Фреге та Б. Рассела, є первинною, не прийнята картина світу задає необхідні параметри логіки, а, навпаки, прийнята логіка визначає онто-

логічну структуру світу. Така настанова детально проаналізована у дисертаційному дослідженні В. Уровцева і названа принципом автономії логіки.

Як зауважив у своїй статті Р. Рортрі: “Молодий Вітгенштайн помітив те, що раніше не побачили Фреге та Рассел” [8, с. 123]. Р. Рортрі вважає, що лінгвістичний поворот, у свій час, став другою спробою обґрунтування автономії філософського пізнання. Перша спроба пов’язана з ідеями І. Канта, і полягала вона у виокремленні позачасового суб’єкта досвіду. Філософія визнавалася єдиним інструментом, здатним визначити межі можливого досвіду. Та протягом двадцятого століття фундаментальні для філософії поняття “розум”, “досвід”, “свідомість” стали предметом аналізу еволюційної біології та емпіричної психології і, як результат, вони були частково натуралізовані. Лінгвістичний поворот закріпив предмет філософії у дослідженні мовної реальності. Вважалося, що мова захищена від редукції та натуралізації. Тому Г. Фреге та Б. Рассел займалися тим, що намагалися виокремити апріорну складову мови. Існування такої основи здавалося очевидним тому, що існує універсальна структура мови. Б. Рассел вважав за доцільне постулювати існування певних логічних істин, які задають умови правильного опису в мові та можуть бути сприйняті шляхом інтелектуальної інтуїції. Проте, такий підхід справедливо викликає низку запитань, адже з нього випливає, що в мові існують сутності першого та другого порядку. Сутності першого порядку це логічні закони, а сутності другого порядку це, наприклад, мовні вирази, що існують виключно в контексті перших. Л. Вітгенштайн, не відкидав таку залежність. Проте, він помітив неунікную проблему, яка супроводжує сутності першого порядку. Адже, якщо існує певна неемпірична істина, яка задає можливість правильного описання, то стосовно неї теж постає проблема можливості [8, с. 123]. Простіше кажучи: чому можуть існувати закони логіки? Л. Вітгенштайн пише в пункті трактату 6.1 – що закони логіки є тавтологією [6, с. 73]. Вони не несуть жодного знання про стан речей, а тільки відображають самих себе. Їхня істинність чи хибність не може бути визначена співставленням з будь-чим емпіричним. Вона встановлюється виключно через форму їхнього запису (по суті їхня істинність і є тільки правильним записом). Такий підхід дав змогу Л. Вітгенштайну не займатися обґрунтуванням логічної форми (вона залишилась непроявленою) і не вибудовувати теоретичного обґрунтування логіці. Таким чином, він уникнув проблеми, згадуваної Платоном в “Парменіді”: як можна знати сутності, які повинні пояснювати знання?

Інша особливість підходу Л. Вітгенштайна – це орієнтація на мову. Її суть полягає в переосмисленні схеми співвідношення: реальність – мислення – мова. Класичний підхід передбачає розмежування цих трьох категорій, де мова виступає як інструмент, що фіксує результати мислення. Відповідно, мислення розглядалось як фундаментальніша категорія, як така, що може існувати до мови, або бути поза нею. Л. Вітгенштайн звернув увагу на парадокси, що виникають в результаті цієї схеми. Справа в тому, що вона передбачає можливість осмислити те, що не може бути помисленим у мові. Він не бачив необхідності розрізнення мислення і мови. Адже мислення існує тільки в рамках мови (в його розумінні воно і є мовою). Тобто схема спрощується до відношення: реальність – мова. Відповідно, Л. Вітгенштайн ніколи не писав про логіку мислення, для нього існує виключно логіка мови. Такий підхід узгоджується із принципом автономії логіки, адже він не передбачає якоїсь окремої інтелектуальної інтуїції, яка б ззовні регулювала логіку.

Характерною ознакою онтології раннього Л. Вітгенштайна, яка безпосередньо впливає з вищенаведених принципів, є її несубстанційний характер. Дотримуючись власної логіки, але йдучи всупереч традиції класичної філософії, він заявляв, що світ складається не з речей, як вважав Арістотель, і не з властивостей (ідей), як вважав Платон. Світ у розумінні Л. Вітгенштайна – це сукупність фактів. Речі ж виникають

вторинно, як наслідок перетину різноманітних фактів [10, с. 91]. Такий підхід, здавалося б, суперечить здоровому глузду, проте варто зазначити, що світ у розумінні Л. Вітгенштайна, це світ у його логічній площині (в мові). Щоб краще проілюструвати це, наведемо приклад запропонований В. Рудневим у його коментарях до “Логіко-філософського трактату”: “Хіба існує дерево як просто дерево (як річ)? Хіба не правильніше буде сказати, що існує велике дерево, або дерево що росте в лісі? Адже саме сукупність всіх цих фактів конструюють дерево як річ” [5, с. 20]. Таке роздроблення світу на факти, а не на речі продиктоване необхідністю узгодити онтологію з його логікою висловлювань. Інформативним одиницям мови (висловлюванням, або реченням) підбираються адекватні їм кореляти. Певна конфігурація об’єктів (стан справ), яка може бути предметом висловлювання (істинного або хибного) є саме таким корелятом.

Між онтологією та логічною семантикою, яку використовував Л. Вітгенштайн існує взаємне обумовлення. На це звернув увагу Р. Сушко у своїй інтерпретації онтології “Логіко-філософського трактату”. Вихідним пунктом цієї інтерпретації є положення про те, що не існує абсолютно “чистої логіки”. Хоча Р. Сушко й вважав, що при побудові логічної системи необхідно намагатися зробити її максимально “вільною”, він усвідомлював що повністю очистити її від онтологічних та епістемологічних передумов неможливо. Тому логіка не повинна розглядатися як абсолютно формалізована система, вона містить й певне змістовне наповнення. А, отже, передумови онтології Л. Вітгенштайна слід шукати у його семантичному методі аналізу висловлювання. Р. Сушко означив логіку Л. Вітгенштайна першою логікою нефрегевського типу. Г. Фреге виокремлював дві базові категорії мови: ім’я та речення. Він розглядав ці елементи мови як такі, що наділені значенням та сенсом. Значенням окремого імені є безпосередній об’єкт, який воно позначає, а сенсом є те яким чином здійснюється це означення. При цьому можуть існувати й так звані порожні імена, які мають сенс, але не мають значення [9, с. 115]. Г. Фреге розглядав речення як особливий вид імен, яким теж з необхідністю повинно відповідати якесь значення. Такими значеннями виступають не конкретні, а абстрактні об’єкти – істина та хіба [15, с. 57]. Л. Вітгенштайн відійшов від трактування речення як імені, адже у його розумінні ім’я нічого не говорить про об’єкт, а тільки називає його [9, с. 116]. При цьому зв’язок між ім’ям і тим, що воно іменує є абсолютно умовним. Базовою одиницею мови Л. Вітгенштайн вважає не ім’я, а речення, яке повинно не називати об’єкти, а описувати ситуації. Окреме ім’я, поза його використанням у реченні, не здатне нам нічого сказати про стан справ у світі [4, с. 28]. Тому в пункті трактату 3.144 Л. Вітгенштайн писав: “Ситуації можна описувати, а не називати”. Класичний підхід, передбачав, що базовою одиницею мови є ім’я, приписавши якому предикат виникає певне судження. Тому онтологічною підставою логіки суб’єктно-предикативного дискурсу Аристотеля була субстанційна онтологія, у якій суб’єкту судження відповідає субстанція, а предикату акциденція. Л. Вітгенштайн відмовився від логіки суб’єктно-предикативного дискурсу, на користь логіки пропозиційно-функціонального дискурсу Г. Фреге, де онтологічною підставою виступає несубстанційна онтологія. Саме тому базовою категорією онтології трактату є факт, а не річ.

Та повернімося до прикладу з деревом для того, щоб роз’яснити ще одну важливу проблему. Л. Вітгенштайн не заперечує об’єктивну реальність як таку. Тобто, дерево, як неокреслений об’єкт, існуватиме незалежно від нашого знання про факти. Проте частиною світу (а, отже, мови) воно може стати тільки як сукупність фактів, що конструюють його. В пункті 2.021 трактату він писав про те, що субстанцію світу утворюють предмети. А у пункті 2.024 про те, що субстанція є тим, що існує незалежно від усього, що є фактом. Відповідно, можна говорити про двохрівневу онтологію, про принципову ізоляваність світу фактів від певної первинної реальності (субстанція), а

також про неможливість виходу за межі мови. Тому, здійснивши раціональну реконструкцію ідей “Логіко-філософського трактату”, Р. Сушко дійшов висновку, що вони виражають епістемілогічну теорію відношення буття та мови, яка розмежовує мислення про буття від самого буття [9, с. 115].

Необхідною умовою функціонування всієї цієї системи Л. Вітгенштайна є принцип ізоморфності мови і реальності, який витікає із образної теорії або теорії конструювання світу. Принцип ізоморфності синхронізує двохрівневу онтологію Л. Вітгенштайна таким чином, що розглядає мову і субстанцію світу за аналогією відношення музики до грамофонної пластинки, коли перше і друге не є дзеркальним відображенням одне одного [10, с. 92]. Таке відношення називають проекцією. Його можна зобразити схематично.

Субстанція	Інструмент проекції	Мова
Річ	Логічна форма задає структуру речі. Структура визначає спосіб організації речей у стані речей	Стан речей (атомарний факт)
		Ситуація (потенційно можливий факт)
		Актуальний факт
		Світ як сукупність усіх актуальних фактів

Отже, логічна форма уможливорює те, щоб річ була спроектованою у світ за допомогою мовних конструкцій. Найменшою такою конструкцією виступає стан речей або, як його часто перекладали раніше, атомарний факт. Факти складаються із сукупності істинних станів речей. А сукупність усіх істинних фактів, у свою чергу, складають світ [12, с. 250]. Таким чином, Л. Вітгенштайн писав про, те що світ, із яким маємо справу, це певна похідна реальність, це світ, що проектується на логічну площину. Таке відношення уможливорюється завдяки існуванню спільної логічної системи координат, на яку можуть накладатися факти.

В “Логіко-філософському трактаті” Л. Вітгенштайн часто використовує низку понять близьких за змістом – предмет, об’єкт, річ. В. Руднев, посилаючись на Г. Фінча, наводить тріаду: предмет – сутність – річ, яка відповідає формальній, феноменологічній та матеріальній стороні об’єкта. Таке розрізнення ґрунтувалося на ідеї про відсутність використання слів-синонімів у трактаті, а також на тому контексті, у якому застосовувався той чи інший термін [5, с. 24]. Тому, надалі вживатимемо слово “річ” коли говоритимемо про субстанційну основу (хоча сам Л. Вітгенштайн вживав в цьому контексті також слово “предмет”).

Річ ніколи не може стати частиною світу. Вона існує незалежно від усього, що є фактом (вона є музичною пластинкою). Завдяки логічній формі, відбувається проекція, конструювання світу (музики). Логічна форма властива самій речі і вона задає можливі варіанти існування речі, можливі ситуації, в які річ може бути включена. Це називається логічною структурою речі. Наприклад, бути квадратною, або бути зеленою. Для Л. Вітгенштайна будь-яка актуальна, емпірична ознака розглядалася як така, можливість якої була закладена ще у її логічній структурі. Тому принциповим для нього було розмежування категорій світу і реальності. Як вже було з’ясовано, світ в розумінні Л. Вітгенштайна – це сукупність усіх існуючих фактів. Категорія реальності є ширшою так як включає в себе сукупність тих фактів, які існують, а також тих, які не існують,

але є логічно можливими. Відповідно реальність = світ + логічно можливі факти. Таке розмежування цих категорій перегукується із розмежуванням потенційних і актуальних суцх у класичній онтології. Наприклад, за поглядами Й.К. Вольфа суцхм є все те що можливе, все, що не містить суперечності в самому собі [11, с. 62]. Потенційне суцхе – це те, що є тільки можливим, а актуальне – те, яке отримує безпосереднє існування. Як-що провести аналогію, то можна означити введену Л. Вітгенштайном категорію “стан справ”, що існує в реальності – як потенційне індивідуальне суцхе, а “стан справ”, який існує у світі – як актуальне індивідуальне суцхе. Проте така аналогія є не зовсім коректною. В ній присутня певна неспівмірність понять, яка й допоможе краще простежити їх відмінність. Адже у Й. К. Вольфа категорія суцшого розкривається як комбінація сутності та існування. При цьому існування індивідуального суцшого не є автономним. Цей класичний підхід передбачає, що суцхими можуть бути безпосередні речі, а підхід Л. Вітгенштайна тільки натякає на існування таких речей. Стан справ можна розглядати як індивідуальне суцхе тільки з урахуванням того, що мова йде про похідний рівень онтології (про онтологію фактів, а не речей). Позиція Л. Вітгенштайна, яку часто визначають, як принцип мовчання, заперечує можливість змістовно говорити про первинний рівень онтології (тобто говорити про речі, а не про факти). Л. Вітгенштайн у “Логіко-філософському трактаті” окреслює певний мовний ліміт (що впливає із принципу автономії логіки та тавтологічності самих логічних законів). Спробуємо узагальнити вищенаведені думки за допомогою наступної схеми.

Субстанція (рiч, або предмет)	Інструменти пізнання та висловлення у мові – відсутні
Реальність (множина усіх логічно можливих станів справ)	Інструмент пізнання та висловлення у мові – логіка
Світ (множина усіх існуючих фактів)	Інструмент пізнання та висловлення у мові – наука

Таким чином Л. Вітгенштайн окреслює межі пізнання і розділяє сферу логіки та емпіричної науки. Він розглядає логіку як фундаментальну галузь, що окреслює загальні рамки можливого, а також задає параметри світу. Наука займається вивченням та систематизацією випадкових фактів шляхом емпіричної перевірки, тоді як висловлювання логіки не можуть піддаватися принципу верифікації, адже в їх основі лежить внутрішній зв'язок [1, с. 69]. Це можна продемонструвати на прикладі з відношенням чисел $2 > 1$. Таке відношення не потребує жодних доказів (воно є тавтологією). Якщо я скажу, що в моїй правій руці 1 цукерка, а в лівій 2, то в такому висловлюванні присутній зовнішній зв'язок. Воно носитиме ймовірнісний характер і потребуватиме верифікації. Чітке розмежування такої різної природи висловлювань дозволить попередити виникненню різноманітних псевдопроблем (таких як спроби пояснити логічні тавтології емпіричними даними, або ж навпаки розглядати окремий стан речей як логічну закономірність).

Отже, представлена в “Логіко-філософському трактаті” онтологія, мала революційний характер. Такі вихідні принципи як автономія логіки, орієнтація на мову, принципи ізоморфності та проєкції призвели до усвідомлення неможливості виходу за межі вербалізованого досвіду. Класичне уявлення про світ, як щось зовнішнє по відношенню до людини було замінене розумінням того, що світ – це завжди мій світ, це світ моєї мови. Виходячи з цієї ідеї Л. Вітгенштайн пише про несубстанційну онтологію (хоча й не заперечує існування субстанції). Адже субстанція не може існувати у

мові. В мові можуть відобразитися тільки факти та логічні тавтології. Субстанція ж не є ні першим ні другим.

1. Айер А. Язык истина и логика. *Логос*. 2006. № 1. С. 61–72.
2. Аксенова А. Понятие объекта у Г. Фреге, Э. Гуссерля и Л. Витгенштейна. *Вестник Кемеровского государственного университета*. 2015. № 4. С. 152–155.
3. Балута Г. До проблеми інтерпретації філософської спадщини Л. Вітгенштейна. *Актуальні проблеми духовності*. 2015. Вип. 16. С. 209–217.
4. Борисов Е. В. Основные черты постметафизической онтологии. Томск : Изд-во Том. ун-та, 2009. 120 с.
5. Витгенштейн Л. Избранные работы / пер. с нем. и англ. В. Руднева. Москва : Территория будущего, 2005. 440 с.
6. Вітгенштайн Л. Tractatus Logico-Philosophicus. Філософські дослідження / пер. з нім. Є. Попович. Київ : Основи, 1995. 311 с.
7. Козлова М. Необычное дело философа. Подход Л. Витгенштейна. *Путь в философию. Антология* / глав. ред. С. Я Левит. Москва : Университетская книга, 2001. С. 33–42.
8. Рортри Р. Витгенштейн, Хайдеггер и гипостазирование языка. *Философия Мартина Хайдеггера и современность* / ред. Н. В. Мотрошилова. Москва : Наука, 1991. С. 122–133.
9. Сломский В. Логико-философские идеи Романа Сушко. *Гуманитарний вісник ЗДІА*. 2012. № 50. С. 111–119.
10. Смирнова Є. Логика и “строительные леса” мира. Необычный мир трактата Л. Витгенштейна. *Вопросы философии*. 1998. № 5. С. 62–67.
11. Стружевський В. Онтологія / пер. з польської К. Новікової. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. 312 с.
12. Шпильова С. Категорія факту в аналітичній філософії ХХ – початку ХХІ ст. *Актуальні проблеми духовності*. 2015. Вип. 16. С. 248–256.
13. Kienzler W. Wittgenstein's Philosophical Development. *A Companion to Wittgenstein* / Edited by Hans-Johann Glock and John Hyman. Milton : John Wiley & Sons, Ltd, 2017. P. 23–40.
14. Monk R. Ludwig Wittgenstein: A Sketch of His Life. *A Companion to Wittgenstein* / Edited by Hans-Johann Glock and John Hyman. Milton : John Wiley & Sons, Ltd, 2017. P. 5–20
15. Nowaczyk A. Zaczęło się od Fregego. *Przegląd Filozoficzny*. 2012. № 21. S. 57–70.

The article is analyzed the main statements of L. Wittgenstein's "Tractatus Logico-Philosophicus" and assigned the basic methodological principles, which determined L. Wittgenstein's ontology peculiarities.

Keywords: world, facts, language, reality, logical form, state of affairs.

УДК 17.023.34: 140.8

Ольга Мацап'як

ОСОБЛИВОСТІ ТРАКТУВАННЯ ЩАСТЯ У ФІЛОСОФІЇ АРТУРА ШОПЕНГАУЕРА

У статті розглянуто особливості трактування ідеї щастя людини у філософії Артура Шопенгауера. На основі діалектичного, феноменологічного, герменевтичного методів розкрито вихідні поняття шопенгауерівського вчення про людину, її щастя, визначення її місця в світі. Згідно з Артуром Шопенгауером, прагнення до щастя закладене в самій людській природі, за своїм змістом воно унікальне і неповторне, тому немає єдиного для всіх шляху до нього. Справжнє щастя не приходить звідкись ззовні, воно має суто суб'єктивний характер. Людина стає щасливішою, коли її дії надають сенс її життю, насолоду та відчуття потрібності іншим. Людині необхідно зрозуміти, що міра щастя нічим не обмежена, окрім її суб'єктивного сприйняття та часу її життя.

Ключові слова: людина, особистість, індивідуальність, щастя, воля, самотність, цінність.

А. Шопенгауер – одна з найяскравіших постатей в історії європейської філософії. Його творчість у першій половині ХІХ ст. ознаменувала собою завершення класичної доби і приход нові епохи, зародження нової неklasичної парадигми мислення, нових шляхів розвитку духовної культури ХХ–ХХІ ст. У працях А. Шопенгауера знаходимо багато цікавих ідей щодо вольових та емоційних сторін людського духу, а також прослідковуємо їх вплив і роль на людське життя. Надаючи перевагу волі